

АДАПТАЦІЯ КОРПОРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ADAPTATION OF THE CORPORATE LEGISLATION OF UKRAINE TO THE LEGISLATION OF THE EUROPEAN UNION

Зозуля А.С., студентка ІV курсу міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Україна стоїть на шляху приєднання до Європейського Союзу. На початку 60-х років минулого століття в ЄС з'явилася тенденція «істинно європейських» компанії, що мають джерелом своєї правоздатності безпосередньо право ЄС. Певною потребою та метою стало розроблення для таких нових юридичних осіб було створення європейських комерційних організацій, що здатні вільно розміщувати центри своєї підприємницької діяльності в межах всього ЄС. Важливо зазначити, що виконати таке завдання з допомогою директив було б складно, адже гармонізація директивами права залишає його національним правом і відповідно його дія обмежується територією держави-члена. І тому правовою формою для створення наднаціональних організаційно-правових форм компаній через юридичну природу стали саме регламенти. Зараз лежить велика відповідальність на державі за правильне, гармонійне та пропорційне введення адаптованих європейських норм в національне законодавство. Головною ціллю реформи є встановлення міжнародних принципів корпоративного управління, тобто менеджмент за результатами чесного конкурсу, незалежна наглядова рада, ринкові заробітні плати, прозора звітність та аудит. В даній статті висвітлено актуальність гармонізації саме корпоративного законодавства. Описано головні принципи та механізми роботи корпоративного законодавства в Європейському Союзі. В статті перераховані та проаналізовані 14 проектів директив, що відповідно склали основу «Програми гармонізації права компаній ЄС». Також відведено важливу роль відіграють регламентам у регулюванні діяльності юридичних осіб. Зроблено аналіз конкретних кроків в напрямку включення європейських ідей в національне законодавство, що вже були зроблені, а також відповідні результати. Зроблено висновок, що більшість нововведень у сфері корпоративного права спрямовані на полегшення регуляторного тиску на підприємства. Вказано, що на сучасному етапі гармонізація національного законодавства є безпосереднім інструментом забезпечення нашого корпоративного сектору інвестиційними ресурсами держав-членів ЄС.

Ключові слова: корпоративне право, корпоративний сектор, законодавство ЄС, гармонізація законодавства, інвестиційні ресурси.

Having chosen a vector in the direction of the European Union (hereinafter referred to as the EU), our country undertook to adapt the regulatory framework to EU standards. In particular, the availability of appropriate legislation is important in coordinating the work of legal entities within the EU. During the existence of the EU, a number of directives regulating the establishment and operation of companies were adopted within the framework of corporate law. And as a result of the adoption of the directive, the member state undertakes to bring its own legislation into compliance with such EU norms. Ukraine is on the way to join the European Union. Now the state bears a great responsibility for the correct, harmonious and proportional introduction of adapted European norms into national legislation. Today, the improvement of national Ukrainian corporate legislation deserves special attention. After all, due to the entry into force of the Association Agreement between Ukraine and the EU, the question of harmonizing our legislation in accordance with the legislation of the European Union arose. This article highlights the relevance of the harmonization of corporate legislation. The main principles and mechanisms of corporate legislation in the European Union are described. An analysis of concrete steps towards the inclusion of European ideas in national legislation, which have already been taken, as well as the corresponding results, has been made. It is indicated that at the current stage, the harmonization of national legislation is a direct tool for providing our corporate sector with investment resources of the EU member states. In recent years, Ukrainian corporate law has undergone many changes, accompanied by large-scale innovations in Ukrainian corporate legislation. Such harmonization is complex in nature, as it covers the settlement of issues related to the organization of corporate governance. Having taken the first steps in the form of numerous adopted laws, Ukraine is already taking the first steps closer to European standards, promotes the competitiveness of Ukrainian enterprises and the attraction of foreign investments.

Key words: corporate law, corporate sector, EU legislation, harmonization of legislation, investment resources.

Обравши вектор в напрямку Європейського Союзу (далі ЄС), наша країна прийняла зобов'язання адаптувати нормативну базу до стандартів ЄС. Зокрема, наявність належного законодавства є важливим у координації роботи юридичних осіб в межах ЄС. Цілком зрозуміло, що наявність різної нормативної бази в кожній країні ЄС щодо регулювання діяльності юридичних осіб просто вимагає відповідної гармонізації та узгодження, тобто ведення єдиних норм та стандартів, що дозволять компаніям вільно функціонувати на внутрішньому ринку. Також, на сучасному етапі розвитку економіки України адаптація національного корпоративного законодавства до загальних європейських норм є, зокрема, однією з основних передумов досягнення привабливості корпоративного сектору України для інвесторів.

Окремі аспекти створення компаній в корпоративному законодавстві ЄС висвітлюються в наукових роботах закордонних авторів: К. Кроз, Н. Бурне та інших. Значну увагу дослідженням адаптації корпоративного законодавства України до права ЄС приділяли такі вчені, як В. А. Васильєва, О. М. Вінник, Т.М. Волощенко, О. М. Загребельний, О.Калініна, О. Р. Кібенко, Х.В. Кметик, В.І. Муравйов та інші. Проте, незважаючи на численні публікації з цієї тематики, ця проблема залишається до кінця не вирі-

шеною і потребує подальшого наукового дослідження, зокрема у зв'язку із запланованою правотворчою роботою з реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію).

Оскільки законодавство, що регулює створення, діяльність товариств було створено порівняно давно, виникає питання про його відповідність сучасності, вимогам внутрішнього ринку ЄС. Адже, діяльність товариств у межах ЄС набуває все більшої популярності, оскільки таким чином відкриваються нові можливості та перспективи. Проте, на сьогодні корпоративне законодавство України являє собою дещо суперечливий конгломерат правових норм, що ненаділені ознаками системності й розміщені хаотично по основним джерелам правового регулювання. Отже, як вже зазначалось вище, дане питання повинно бути вирішене якнайшвидше, адже за Угодою про асоціацію між Україною і ЄС наша держава взяла на себе обов'язок адаптації законодавства до законодавства ЄС у пріоритетних сферах, зокрема й законодавства про компанії, тобто корпоративне законодавство.

Джерела корпоративного права ЄС характеризуються тим, що правове регулювання діяльності юридичних осіб

в ЄС регламентується комплексом нормативних актів первинного і вторинного права ЄС, що є різними за правовою природою та юридичною силою. Першочергову роль відіграють акти первинного права – установчі документи ЄС, що регулюють свободу заснування та визначає компетенцію інститутів ЄС у галузі гармонізації та уніфікації корпоративного права. Проте, більш детальними інструментами регулювання корпоративного права ЄС є акти вторинного права. Серед таких у галузі корпоративного права базовим джерелом є директиви – це акти вторинного права, «обов'язкові для держав-членів, яким вони адресовані щодо результатів, які мають бути досягнуті, що залишають у компетенції національних органів вибір форми і способів досягнення». За час існування ЄС в межах корпоративного права було прийнято низку директив, що регулюють заснування та діяльність компаній. І в результаті прийняття директиви, держава-член зобов'язується привести власне законодавство у відповідність до таких норм ЄС.

Загалом було розроблено 14 проектів таких директив, що відповідно склали основу «Програми гармонізації права компаній ЄС». Також важливу роль відіграють регламенти у регулюванні діяльності юридичних осіб. Регламент – це нормативно-правовий акт загального характеру, що є обов'язковим для виконання на території усіх держав ЄС, а також є актом прямої дії, тобто наділяє фізичних та юридичних осіб суб'єктивними правами та обов'язками. Регламенти не вимагають імплементації і діють безпосередньо, однак це не може звільнити держави-члени від обов'язку впроваджувати відповідні внутрішні нормативні акти для забезпечення ефективної дії регламентів. А також вони не потребують ратифікації чи будь-яких інших дій від держав-членів. Отже, на сьогодні корпоративні директиви ЄС, що регулюють створення та діяльність компаній в межах ЄС, є рамковими документами й встановлюють мінімальні вимоги та стандарти щодо регулювання даної сфери, що дозволяє державам-членам максимально зручно пристосовувати положення до власного законодавства. Й відповідно, окрім директив, важливу роль відіграють регламенти, що несуть обов'язковий характер в усіх своїх елементах і мають пряму дію у всіх державах-членах [1].

Також цікавим моментом є те, що на початку 60-х років минулого століття в ЄС почали з'являтися так би мовити «істинно європейські» компанії, що на відміну від національного права, мають джерелом своєї правосзданності безпосередньо право ЄС. Основною метою в розробці статусу таких нових юридичних осіб було створення європейських комерційних організацій, що здатні вільно розмішувати центри своєї підприємницької діяльності в межах всього ЄС. Важливо зазначити, що виконати таке завдання з допомогою директив було б складно, адже гармонізація директивами права залишає його національним правом і відповідно його дія обмежується територією держави-члена. І тому правовою формою для створення наднаціональних організаційно-правових форм компаній через юридичну природу стали саме регламенти [2].

Першою такою компанією стало Європейське об'єднання за економічними інтересами (ЄОЕІ). ЄОЕІ – це досить гнучкий і зручний інструмент для середніх і малих підприємств з метою реалізації певних економічних цілей або завдань і розвитку їхньої діяльності. Створення такої компанії було згідно з Регламентом від 25 липня 1985 року №2137/855, відповідно до якого держави-члени повинні були забезпечити умови для утворення компанії даного виду на своїх територіях до кінця 1989 року. Метою створення ЄОЕІ було запровадити єдине законодавче регулювання, що б стимулювало безкордонну співпрацю між компаніями різних держав-членів. Така організація може лише сприяти діяльності його членів і відповідно не може виходити за межі предмету діяльності учасників об'єднання, адже ЄОЕІ, на відміну від юридичних осіб,

що входять до його складу, не є комерційною організацією. Воно не має власного статутного капіталу, через що не може отримувати інвестиції й фінансується лише учасниками. За характером своєї діяльності ЄОЕІ можна порівняти з асоціацією (спільною) в українському праві. Прикладами діяльності такого об'єднання є спільні дослідницькі проекти, транспортні об'єднання, спільна участь у конкурсах тощо [3].

Отже, з плюсів: діяльність регламентується переважно правом Євросоюзу, проста процедура створення і реєстрації, відсутні вимоги щодо первинного капіталу, має гнучку управлінську структуру тощо. З мінусів: необмежена і солідарна відповідальність учасників, діяльність такого об'єднання може мати лише допоміжний характер, не може займатись будь-якою новою діяльністю і не повинно мати на меті отримання прибутку.

Наступна наднаціональна компанія, що пропонується до розгляду, – Європейське товариство (ЄТ). Відповідно до статті 1 регламенту це відкрите акціонерне товариство, статутний капітал якого розподілений на певну кількість акцій. Акціонери несуть відповідальність за зобов'язаннями компанії лише у розмірі вартості своїх акцій. ЄТ являє собою торгову компанію та має свою правосуб'єктність. Мінімальний статутний капітал, що передбачається, 120 тис. євро, що свідчить про те, що така організаційно-правова форма була розрахована на великі підприємства. Метою запровадження такої форми було надання наднаціональним компаніям більше можливостей для інтеграції і реструктуризації. В рамках ЄТ діяльність держав-членів регулюється виключно європейським правом, що дозволяє уникнути колізій між нормами національного законодавства учасників. В разі ж відсутності відповідної норми, діє законодавство тієї держави-члена, в якій зареєстровано таке товариство. В свою чергу учасниками ЄТ можуть бути тільки створені відповідно до законодавства будь-якої держави-члена юридичні особи [4].

Отже, компанії Європейського Союзу вперше отримали можливість безперешкодного транскордонного злиття і переміщення по території об'єднання, що стало вагомим кроком у зміцненні єдиного економічного простору в рамках Європейського Союзу, завдяки появі ось такої наднаціональної організаційно-правової форми.

Однак, ЄОЕІ та ЄТ виявилися недостатньо. Таких організаційно-правових форм виявилось недостатньо для реалізації планів співпраці між підприємствами в межах Співтовариства. Так в 2001 Регламентом про Статут Європейського кооперативного товариства (ЄКТ) було вирішено питання про його створення. Такі нововведення покликані сприяти розвитку транскордонної діяльності кооперативів, що здійснюватиметься за допомогою співпраці або злиття між кооперативами або ж створення нових. ЄКТ має юридичну право та дієздатність, однакове правове регулювання та структуру, а отже може здійснювати свою діяльність на території всього Співтовариства. Таким чином, ЄКТ розрахований не лише на об'єднання майна його учасників, як на їх спільну особисту трудову участь у діяльності створеної ними організації, на відміну від ЄТ, через це розподіл отриманого доходу відбувається пропорційно трудовому, а не майновому вкладу [5].

Отже, можемо сказати, що ЄКТ покликаний бути додатковим ефективним об'єднанням, а не змінювати національні кооперативи. Основною його метою є задоволення потреб та розвитку, господарської, соціальної діяльності членів кооперативу.

Сьогодні питання вдосконалення національного українського корпоративного законодавства заслуговують особливої уваги. Адже через набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС постало питання про гармонізацію нашого законодавства відповідно до законодавства Європейського Союзу. В межах цього питання варто розуміти саме приведення норм внутрішнього законодав-

ства у відповідність до вимог права об'єднання з метою створення однакових правових умов для учасників ринкових відносин.

Відповідно до Указу Президента України Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», проведення реформи корпоративного права є одним з першочергових завдань держави, що дозволить національним компаніям відповідати вимогам Європейського Співтовариства. Згідно з положенням глави 13 Угоди, Україна зобов'язана у строк від 2 до 4 років із дати набрання її чинності поступово наблизити своє корпоративне законодавство до законодавства ЄС.

Шлях адаптації розпочався з того, що до 1-го листопада 2016 року Україна повинна була впровадити положення таких джерел корпоративного права як:

- Перша Директива Ради № 68/151/ЄЕС від 9 березня 1968 року зі змінами і доповненнями, внесеними Директивою № 2003/58;

- Друга Директива Ради № 77/91/ЄЕС від 13 грудня 1976 року із змінами та доповненнями, внесеними директивами № 92/101/ЄЕС та № 2006/68/ЄС;

- Одинадцята Директива Ради № 89/666/ЄЕС від 21 грудня 1989 року.

Цими директивами врегульовані відносини, пов'язані з: розкриттям інформації товариствами та відокремленими підрозділами іноземних товариств, визнанням угод товариства недійсними, визнанням товариства недійсним, викупу власних акцій, формуванням капіталу товариства та зміни його розміру.

До 1-го листопада 2017 року ми повинні були впровадити такі положення:

- Третя Директива Ради № 78/855/ЄЕС від 9 жовтня 1978 року;

- Шоста Директива Ради № 82/891/ЄЕС від 17 грудня 1982 року;

- Дванадцята законодавча Директива Ради № 89/667/ЄЕС від 21 грудня 1989 року;

- Директива № 2007/36/ЄС Європейського парламенту та Ради від 11 липня 2007 року.

Вищевказані директиви закріплюють положення, що підлягають впровадженню в корпоративне законодавство України, охоплюють питання: реорганізації у формі приєднання (злиття), перетворення (поділу), правового статусу товариства однієї особи, використання певних прав акціонерів у лізингових компаніях.

А також до 1-го листопада 2018 року:

- Директива № 2004/25/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року;

- Директива № 2004/109/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 грудня 2004 року;

- Директива Комісії № 2007/14/ЄС від 8 березня 2007 року.

Цим блоком директив окреслено питання щодо поглинання товариства, забезпечення прозорості інформації про емітентів, цінні папери яких допущені до торгів на регульованих ринках.

Додатково на Україну покладено обов'язок, згідно з частини 1 статті 387 Угоди про асоціацію, розвивати політику корпоративного управління відповідно до міжнародних стандартів й поступово наближати національне законодавство у відповідність до правил та рекомендацій ЄС у цій сфері відповідно до Додатку XXXVI до цієї Угоди, а саме:

- Принципів організації економічного співтовариства та розвитку щодо корпоративного розвитку;

- Рекомендації Комісії від 14 грудня 2004 року;

- Рекомендації Комісії від 15 лютого 2005 року.

На сучасному етапі гармонізація національного законодавства є безпосереднім інструментом забезпечення нашого корпоративного сектору інвестиційними ресурсами держав-членів ЄС.

Впродовж останніх років корпоративне право України зазнало багато змін, що супроводжуються масштабними інноваціями в українському корпоративному законодавстві. Був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності» від 02.06.2016 року № 1405-VIII. Цей закон дозволив створювати наглядові ради в державних та комунальних підприємствах поза процедурою корпоратизації та призначати до таких наглядових рад не лише представників держави, а й незалежних директорів. Логічне продовження реформи корпоративного управління в державних підприємствах знайшло закріплення у численних постановках Кабінету Міністрів України [6]. Прийнято ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» від 23.03.2017 року № 1983-VIII, що передбачає підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах, впроваджує в законодавче поле України процедури squeeze-out і sell-out (примусовий викуп і примусовий продаж акцій) [7]. Також не лишилось без уваги товариства. Прийнято ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 року № 2275-VIII. Також набрали чинності більшість положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів», які запровадили істотні зміни до порядку функціонування господарських товариств.

Майже проста більшість нововведень у сфері корпоративного права спрямовані на полегшення регуляторного тиску на підприємства, створення незалежних умов для залучення іноземних інвестицій. Перш за все варто розуміти, що головню ціллю реформи є встановлення міжнародних принципів корпоративного управління, тобто менеджмент за результатами чесного конкурсу, незалежна наглядова рада, ринкові заробітні плати, прозора звітність та аудит.

Наразі всі європейські країни взяли на себе відповідальність реформувати національне законодавство згідно з вимогами ЄС. Україна відповідно теж результативно працює в цьому напрямку. Розглянувши детально законодавство ЄС, що регулює діяльність юридичних осіб, бачимо, що питання гармонізації законодавства заслуговує на особливу увагу сьогодні, адже воно відкриває нові можливості та переваги для юридичних осіб та їх учасників. Така гармонізація несе в собі комплексний характер, оскільки охоплює врегулювання питань, що пов'язані з організацією корпоративного управління. Зробивши перші кроки у вигляді багаточисленних прийнятих законів Україна вже робить перші кроки у наближенні до європейських стандартів, сприяє конкурентоспроможності українських підприємств та залученню іноземних інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перша Директива Ради 68/151/ЄЕС «Про координацію гарантій, які для захисту інтересів членів та інших осіб вимагаються державами-членами компаній у значенні другого абзацу статті 58 Договору, з метою зробити такі гарантії еквівалентними в усьому Співтоваристві» ЄЕС; Директива, Міжнародний документ від 09.03.1968 № 68/151/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_453 (дата звернення: 14.11.2022).

2. Гарагонич В.О. Актуальні питання адаптації корпоративного законодавства України до права Європейського Союзу. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. No 1(26).

3. Регламент Ради Європейського економічного Співтовариства (ЄЕС) № 2137/85 від 25 липня 1985 року про Європейське об'єднання з економічних інтересів (EEIG). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31985R2137&from=BG> (дата звернення: 14.11.2022).

4. Регламент Ради Європейського Союзу (ЄС) від 8.10.2001 року № 2157/2001 «Про статут Європейського товариства». URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A32001R2157> (дата звернення: 14.11.2022).
5. Муравйов В.І. Корпоративне право Європейського Союзу : підручник. К. : Юрінком, 2011. 704 с.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності: Закон України від 02.06.2016 року № 1405-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-19> (дата звернення: 14.11.2022).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах: Закон України від 23.03.2017 року № 1983-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1983-19> (дата звернення: 14.11.2022).